

УДК 009

Ігор Медвідь

ІНТЕРПРЕТАЦІЇ II СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЯК ДЕСТАБІЛІЗУЮЧИЙ ФАКТОР СУЧАСНИХ РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН: ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЧИ КОНФЛІКТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ?

У статті аналізуються інтерпретації II Світової війни як дестабілізуючого чинника в сучасному суспільно-політичному дискурсі Росії та Польщі. Головним предметом розгляду є «війна історій» між обома державами. Розглядаються два важливі аспекти цієї проблеми. По-перше, багато уваги приділено політичному фактору, зокрема взаємодії інтерпретацій II Світової війни з сучасним баченням міжнародних відносин обома державами та політиці ревізії російської історії після приходу до влади В. Путіна. По-друге, аналізуються також і ментальні розбіжності між поляками та росіянами, які поглиблюють цю «війну історій».

Ключові слова: «війна історій», історичний міф, ревізіонізм, Катинь, конфлікт, ідентичність.

Medvid I. Interpretations of II World War as a destabilizing factor of present Polish-Russian relations: a political confrontation or a conflict of national identities?

The goal of the article is an analysis of the Second World War's interpretations as a factor of a destabilization of a modern social-political discourse of Russia and Poland. The main subject of the article is the “war of histories” between these two states. In detail there will be regarded two important aspects. Firstly, will regard political factor, in particular, interaction between interpretations of the Second World War and politics of a revision of Russian history after Putin became a president. Secondly, I will analyze mental differences between Russian and Poles, which deepen this “War of histories”.

Key words: “war of histories”, historical myth, revisionism, Katyn, conflict, identity.

Медвідь І. Інтерпретації другої світової війни як дестабілізуючий фактор російсько-польських відносин:

политическое противостояние или конфликт национальных идентичностей?

В статье анализируются интерпретации II Мировой войны как дестабилизирующего фактора в современном общественно-политическом дискурсе России и Польши. Главным предметом рассмотрения есть «война историй» между этими двумя странами. Детально рассматриваются два важных аспекта этой проблемы. Во-первых, много внимания уделяется политическому фактору, особенно взаимодействию интерпретаций II Мировой войны с современным взглядом на международные отношения между этими государствами и политике ревизии российской истории после прихода к власти В. Путина. Во-вторых, анализируются ментальные расхождения между поляками и русскими, которые утрудняют эту «войну историй».

Ключевые слова: «война историй», исторический миф, ревизионизм, Катинь, конфликт, идентичность.

Історія відносин між двома географічно близькими народами, як правило, наповнена болючими та суперечливими моментами. Як зазначив польський історик Я.Тазбир: «Близьких сусідів переважно не люблять. Французи не терплять англійців, іспанці – французів і т. д. Одного разу я запитав чехів, який народ вони люблять. Мені відповіли наполовину жартома, наполовину всерйоз, що новозеландців, бо вони дуже далеко» [15]. Російсько-польська історія швидше є підтвердженням, аніж спростуванням цього правила.

У сучасних історичних та суспільно-політичних дискусіях щодо російсько-польської історії одне з найпомітніших місць займає II Світова війна. Таке зацікавлення цьєю темою виглядає цілком закономірним, адже II Світова війна є однією з ключових подій у XX столітті, а ставлення до неї є одним із чинників формування сучасної національної ідентичності того чи іншого народу, який брав участь у цій війні.

Метою цієї статті є аналіз того, як різне трактування II Світової війни поляками та росіянами впливає на відносини між ними, і чого в цьому конфлікті більше: політичного протистояння чи національних та ментальних розбіжностей між поляками та росіянами. Вживаючи такі поняття, як «росіяни» чи «поляки», ми свідомлюємо, що робимо досить широке узагальнення і не кожен росіянин чи поляк мислить чи діє так, як більшість його співгромадян, тому прошу зрозуміти, що вживаючи вищезгадані поняття, маємо на увазі «більшість росіян» чи «більшість поляків».

У романі «1984» письменник Джордж Орвел писав: «Той, хто контролює минуле, контролює майбутнє, а хто контролює теперішнє, той контролює минуле» [Цит. за 10, с. 195]. Такий інструментальний

підхід до трактування історії, попри численні намагання самих істориків виправдати історію від звинувачень у надмірному суб'єктивізмі, ідеологічній заангажованості та маніпуляції людською свідомістю, все ж показує свою життєздатність. Одним із таких прикладів може бути взятий колишнім російським президентом В. Путіним курс на перегляд російської історії.

Ключовою ідеєю путінського ревізйонізму є примирення з минулим, що, перш за все, означає відхід від інтерпретації негативної ролі комуністичного режиму в СРСР, яка переважала в Росії на початку 1990-х років і досі є домінуючою в більшості держав колишнього соціалістичного табору. Внаслідок цього акцент зі сталінських репресій, тоталітаризму, ідеологічної диктатури та інших не дуже привабливих сторінок комуністичної історії зміщується на наукові, технологічні, культурні та військові здобутки радянського періоду [1, с. 156].

Квінтесенцією зміщення акцентів можна цілком сміливо вважати міф про Велику Вітчизняну війну як уособлення перемоги добра над злом та позиціонування СРСР (тепер Росії – законної правонаступниці) як визволительки Європи. Не можна сказати, що сталінський терор повністю заперечується, проте він інтерпретується як відповідь на необхідність отримати перемогу над нацизмом [4]. Таким чином, Сталін перетворюється з жорстокого тирана на спасителя світу.

Поняття «міф» у цій статті ми вживатимемо у приблизно такому визначенні, що його запропонував український політолог І. Лосев: «Міф – не вигадка, він радше сукупність уявлень про можливу ідеальну ситуацію, ідеальну країну і народ. Ба, більше – це ідеальний проєкт ідеальної нації, це те, що у психології особистості дослідники воліють називати «ідеал-я» [7, с. 9]

Міф про Велику Вітчизняну війну, схоже, вибраний цілком не випадково, оскільки, окрім функції примирення з історією за допомогою зміщення акцентів, він виконує ще низку інших важливих функцій. Коріння міфу про Велику Вітчизняну війну в масовій свідомості росіян сягають брежневських часів, які у більшості росіян викликають ностальгію та асоціюються з часом стабільності, добробуту та безпеки [6, с. 13]. В такий спосіб сучасна кремлівська влада прагне, щоб населення асоціювало її з позитивною для нього епохою Брежнева.

Одне з головних призначень міфу про Велику Перемогу – зміцнення російської нації, яка після розпаду СРСР опинилася в стані фрустрації і потребувала переосмислення своєї історії. Як пише О. Зайцев: «Призначення міфу – сприяти згуртуванню індивідів у спільноту (релігійну, національну, політичну тощо), підтримувати її існування

і спонукати до солідарної дії у певному напрямку» [7, с. 8]. Міф про Велику Перемогу у Вітчизняній війні чудово підходить для такої функції. По-перше, міф є простим, бо чітко диференціює сторони конфлікту на «добрих наших» та «поганих чужих». А однією з найважливіших особливостей колективної пам'яті є прагнення простої, послідовної та зрозумілої версії подій [8, с. 16]. На запитання: «Чому ми, російський народ, маємо бути в єдності?», цей міф дає просту відповідь: «Щоб відбити наступ ворогів, як це зробили наші предки». По-друге, він є «позитивним», бо ключова ідея – перемога добра над злом, яка вселяє гордість за причетність своєї нації до цієї перемоги.

Зважаючи на популярність колишнього президента, а тепер прем'єр-міністра В. Путіна, можна стверджувати, що значна частина населення підтримує його політику історичного ревізйонізму. На думку деяких політологів, зокрема О. Мотіля, між амбіціями Путіна та психологічними потребами росіян існує співмірність, яка полягає в тому, щоб подолати відчуття приниження через втрату імперії та статус Росії як «країни третього світу з ядерною зброєю» [11, с. 8]. Думку О. Мотіля підтримують і деякі російські історики, зокрема А. Буровський, який написав працю під назвою «Крах імперії: Курс невідомої історії», де детально розглядається формування імперської ментальності у росіян. Так, у розділі «Діти імперії» А. Буровський констатує: «Протягом століть росіяни створювали імперію і формувалися як імперський народ. Імперія стала державною долею російського народу, і тут нічого не поробиш. Ми – діти імперії» [2, с. 6]. У розділі «Імперський синдром» А. Буровський фактично доходить до тієї ж думки, що і О. Мотиль: «Росіяни надто довго будували імперію, надто багато вклали в неї, щоб легко змиритися з її втратою. Більшість людей і сьогодні не готові прийняти речі такими, якими вони є» [2, с. 424]. Проте слід наголосити, що поняття «імперія» у свідомості росіян, на відміну від поляків чи українців, є поняттям позитивним. Це підкреслює зокрема відомий польський дослідник А. де Лазарі, стверджуючи, що «імперія» в свідомості росіян є поняттям, яке не поневолює, а навпаки – визволяє, визволяє від анархії, яка неодмінно виникає у випадку послаблення контролю, бо право у Росії має мізерну вартість [21, с. 24].

Російська влада настільки захопилася переглядом російської історії, що схоже відверто оголосила війну всім, хто має відмінний від офіційного погляд. Недавно президент РФ Д. Медведєв заявив про створення нового органу під назвою «Комісія з протидії спробам фальсифікації історії на шкоду Росії». Метою комісії буде боротьба з іноземними ревізйоністами та стеження за тим, щоб у викладанні

історії був присутній наголос на самопожертві під час війни [17].

У свідомості поляків II світова війна є не менш важливою подією ніж для росіян. Для поляків це перш за все період їхніх страждань: таємна змова та напад двох сусідів – Третього Рейху та Радянського Союзу, втрата незалежності, розстріл польських офіцерів та інтелігенції в Катині та інших радянських таборах, зруйнування німцями Варшави при мовчазній згоді Сталіна, визволення Польщі радянськими військами, яке перетворилося у нову, більш ніж сорокарічну окупацію, при якій замовчувалися або перекручувалися певні факти, наприклад, розстріл полонених польських офіцерів у Катині приписувався німцям. Поляки розуміють російсько-польську історію часів II Світової війни як відносини між агресором (СРСР) та жертвою (Польща). Більшість поляків переконана, що росіяни повинні мати почуття провини за вчинене під час II Світової війни та інші кривди, завдані полякам у минулому [20, с. 74].

Власне це майже класичне філософське питання «хто винен?» і є ключовим моментом російсько-польського дискурсу II Світової війни. Росіяни не можуть зрозуміти, чого поляки від них вимагають. Брак почуття провини виникає через те, що поняття «чудо над Віслою», «17 вересня», «Катинь» їм нічого не кажуть, бо на них зовсім не звертається увага під час занять з історії [21, с. 18]. Польський дослідник А. де Лазарі зауважує, що поляки повинні зрозуміти, що радянський солдат у 1944 році входив у Польщу зі щирим переконанням, що визволяє її, так само як і в 1939 році він входив з переконанням, що визволяє своїх білоруських та українських братів [19, с. 86-87]. Крім того, в 1944 році червоноармійці визволяли Польщу разом з поляками, які воювали в Армії Людовій.

В. Жарков зазначає, що для Росії принциповим є стосунок до Катинської трагедії: «причетні чи не причетні», «ми чи німці», «Сталін чи весь народ», що проявляється в контрпродуктивному дискурсі: «як тепер жити», «потрібно покаятися», «ні, не будемо, скільки ж можна», «це черговий удар по національній самосвідомості», «ми все ж повинні гордитися своєю історією» [5]. Катинська трагедія є незручною для російської влади, оскільки руйнує міф про СРСР як сторону добра у II Світовій війні і заважає творенню «позитивної» пам'яті. Міжнародне товариство «Меморіал» підкреслює, що в цьому міфі, який твориться сучасною російською владою, немає місця ні провині, ні відповідальності, ні усвідомленню факту трагедії [12].

Польські заклики до покаяння схоже дали зворотний ефект і спровокували російську владу та російських істориків дати відповідь на постійні польські нагадування про розстріл їхніх офіцерів у Катині.

Умовно можна виділити дві стратегії відповіді: перша – стратегія рівності та досягнення паритету в жертвах, друга – стратегія контрнападу.

Перша стратегія зводиться до визнання Катинської трагедії як жорстоких дій з боку радянської влади, але водночас зауважується, що поляки теж жорстоко поводитися з полоненими червоноармійцями. Шукаючи своєрідний «контр-Катинь» чи «анти-Катинь», російські історики прагнуть підкреслити паритет між жертвами поляків та жертвами росіян і таким чином нівелювати польські претензії. Через відсутність достовірних даних російські історики, публіцисти та політики наводять різні цифри щодо кількості жертв, що загинули в польському полоні: від 40 до 80 тисяч осіб [14].

Друга стратегія передбачає, що найкращий захист – це напад. Прихильники цієї стратегії захищають дії Сталіна і навіть розглядають Польшу як головну винуватицю розв'язання II Світової війни. Подекуди російські історики продовжують відверту брехню радянських часів про те, що розстріли в Катині здійснювалися німцями. Після звинувачень Польщі в агресивній поведінці, яка спровокувала війну, А. Усовський обурюється: «І в польських істориків після цього ще вистачає совісті докоряти Радянському Союзу в розстрілах польських офіцерів в Катині! Мало того, що цей трагічний епізод до кінця ще не з'ясований (вірніше цілком зрозуміло, що розстріли поляків здійснили німці) – табори радянських військовополонених в Тухолі і Барановичах бачили кривавіші жахіття» [18].

Я. Прокоп вважає, що усвідомлення того, що звинувачення росіян як народу в польських трагедіях періоду II світової війни є недоречним, повинно бути важливою складовою польського розуміння спільної польсько-російської історії. Росіяни як народ не можуть нести відповідальності за вчинене радянською владою, бо самі були жертвами цієї влади [16, с. 33]. Слід зазначити, що деякі поляки це усвідомлюють. Наприклад, у фільмі Анджея Вайди «Катинь» є один другорядний, проте дуже важливий персонаж – російський офіцер Червоної армії, який, ризикуючи власним життям, рятує дружину та доньку польського офіцера від арешту. Цей російський офіцер є своєрідним підкресленням того, що Вайда, чий батько був розстріляний в Катині, не звинувачує у трагедії російський народ, а тільки жорстокий комуністичний режим.

З іншого боку, поляків не може не насторожувати відверта апологія Сталіна, прагнення зняти провину з Радянського Союзу за розв'язання війни та військові злочини, зобразити Польшу як пихатого агресора, який отримав по заслугі. А ностальгія населення за ко-

муністичними часами очевидно теж викликає у поляків підозру до росіян. Я. Прокоп помітив загрозливу тенденцію до зміщення акцентів з протистояння «католицизм проти атеїстичного комунізму» в радянські часи на протистояння між польським та російським народом в пострадянський період [16, с. 34-35].

На таку ситуацію крім політичного протистояння впливають і певні ментальні особливості обох народів та деякі стереотипи. А. Ліпатов пише, що в свідомості російського народу вкоренився стереотип «невдячного поляка». Суть стереотипу полягає в тому, що росіяни постійно стараються допомогти «братньому» польському народу, натомість наражаються на невдячність і, навіть більше того, на ворожість з боку поляків. Імператор Олександр I після Віденського конгресу 1815 р. дав полякам конституцію, незважаючи на те, що вони були союзниками Наполеона. «Невдячні поляки» відповіли Його Імператорській Милості повстанням 1830 р. На початку 1860-х років російський імператор Олександр II погоджується на проведення аграрної та інших реформ, а «невдячні поляки» підняли повстання у 1863 р. Росіяни допомагають полякам створити армію для боротьби з німецькими загарбниками, а «невдячні поляки» покидають росіян (відхід армії Андерса). Росіяни допомагають звільнити Польщу від нацистів, а «невдячні поляки» в них стріляють. Росіяни, незважаючи на власну скруту, допомагають полякам відновити економіку, зруйновану війною, і будувати соціалізм, надають матеріальну підтримку. Росіяни створюють військовий блок для захисту від буржуазного імперіалізму, престижно для поляків називають його Варшавським, а «невдячні поляки» бунтують, зраджують (період від познанських подій 1956 р. до руху «Солідарності») і повертаються спиною до Росії, а лицем до НАТО [9, с. 19].

Стереотип «невдячного поляка» частково можна пояснити кризь призму відносин між «своїми» і «чужими», що є ключовим ядром колективної ідентичності. Російський історик О. Рябов пише, що в колективній свідомості існують символічні кордони між «своїми» та «чужими», причому існують «більш свої» та «менш свої» (або «внутрішні чужі»), останні можуть з часом виноситися за межі «своїх» [13]. Такими «менш своїми» або «внутрішніми чужими» були для росіян поляки. Слов'янське коріння виступало тим фактором, який робив поляків «своїми», але католицизм водночас робив їх «менш своїми». Зрада ж «своїх» завжди болісніше сприймається ніж підступні дії «чужих».

А тепер подивимося, які упередження існують у поляків стосовно росіян. А. де Лазарі риторично запитує: «Що поляків найбільше дратує в Росії? Звичайно, що держава і влада!» [21, с. 6]. Вже з по-

чатків існування Московської держави влада увібрала у себе традиції візантійського цезаро-папізму (поєднання світської та духовної влади), і в очах жителів цієї держави влада була сакральною. Царська влада вважалася абсолютною, а решта населення держави сприймалося як царські раби. Причому в офіційних актах прямо вживалася слово «раб», лише імператриця Катерина II у 1768 р. замінила термін «раб» на «підданий», проте зміна назви зовсім не міняла характеру відносин між царем і його підданими [9, с. 27]. Однак іменування себе царським рабом для московського боярина зовсім не означало втрату честі [21, с. 13].

Для поляків з їхніми традиціями шляхетських вольностей таке ставлення влади до своїх підданих сприймалося як образа людської гідності. Ставлення поляків до такого явища якнайкраще характеризує приказка «Musz to na Rusi, a w Polsce – jak kto chce» (пол. «Мусить – це на Русі, а в Польщі – як хто хоче»). Для польської шляхти поняття «особистої честі» було понад усе. Рівність шляхти підкреслювалася приказкою «szlachcic na zagrodzie równy wojewodzie» (пол. «шляхтич на загороді рівний воєводі»). Король в Речі Посполитій був виборний і трактувався як «*primus inter pares*» (лат. «перший серед рівних»), і згідно з ідеалами польського сарматизму повинен володіти такими рисами, як лагідність, справедливість, щиросердність, а його головне призначення – боронити Вітчизну і оберігати шляхетські права та вольності [22]. Отже, таке протилежне розуміння взаємовідносин між людиною та владою породив у поляків сприйняття російської влади як агресора і більш ніж столітній досвід перебування у складі Російської імперії та російсько-польська війна посилювали їхні страхи. Цей чинник росіянам слід враховувати при розумінні того, чому поляки негативно сприйняли радянське визволення.

Як поляки не сприймали ідей повної покори владі, так само і росіяни не сприймали польське розуміння честі та шляхетської рівності. Для росіян польський гонор був нічим іншим як пихою, виявом надмірної гордості та вивищуванням себе з колективу [9, с. 27]. На відміну від яскраво вираженого польського індивідуалізму, росіяни ментально звикли до переважання почуття колективізму. Соціологічне опитування показало, що 61% росіян погоджується з думкою, що в Росії звикли все робити спільно і не терплять тих, хто підносить себе над колективом [3, с. 7].

Тепер детальніше розглянемо політичну складову цієї проблеми. Подобається історикам чи ні, але історія є невід'ємною складовою державної ідеології та політики, в тому числі і зовнішньої. Історія слу-

жить не тільки для потреб внутрішньої політики, наприклад, для формування та консолідації нації, але й для зовнішньої, наприклад, для легітимації чи перегляду наявного стану речей на міжнародній арені. Слушно було б зауважити, що ключовим пунктом розбіжностей між Польщею та Росією є власне різне бачення сучасних міжнародних відносин. Минуле служить тут способом легітимації сучасного, тобто вигравши бій за минуле, як Росія, так і Польща матимуть дивіденди від цієї перемоги в сучасному та найближчому майбутньому.

І ключову роль тут відіграє міф про II Світову війну. Хоча власне у зовнішньополітичних взаєминах між Росією та Польщею цей міф включений у більш широкий контекст війни. Сьогодні міфологізація II Світової війни є загальноєвропейським явищем, бо як США та Західна Європа, так і Росія ґрунтують свою геополітичну легітимність на перемозі над нацизмом [6, с. 13]. Перемога у цій війні фактично зробила США та СРСР найбільшими світовими потугами. Після поразки у холодній війні статус Росії, що оголосила себе спадкоємицею Радянського Союзу, як великої міжнародної держави опинився під загрозою. Тому, як стверджує Т. Журженко: «Сьогодні Росії як ніколи потрібний символічний капітал «великої перемоги» та статус визволителя Європи, щоб узаконити свої прагнення до нової сильної позиції на континенті» [6, с. 13]. Трагування Росії як головної визволительки Європи є своєрідним нагадуванням свого статусу великої держави, який заслужений кров'ю загиблих солдатів, що звільнили Європу. Перемога та визволення Європи від нацизму, як від абсолютного зла, повинно переважити сталінські репресії, і це визволення не дає морального права ставити Сталіна в один ряд з Гітлером. На рівні ідеологій це означає ствердження того, що комунізм був не такий вже й поганий, яким його прагнуть показати деякі держави Центрально-Східної Європи, в першу чергу Польща.

Польща займає кардинально протилежну позицію у питанні трактування Сталіна, комунізму, визволення Європи. Для Польщі визнати провідну роль Росії як визволителя Європи, означає фактично легітимізувати комуністичний режим, який був накинтий полякам після війни. А в сучасній політиці це означає визнати за Росією статус великої держави та її моральне право мати свою сферу впливу у Східній Європі. Тому для поляків важливим є підкреслення провідної ролі Сталіна у розв'язанні II Світової війни, яку він використав для того, щоб загарбати нові території. Комунізм у такій версії трактується як зло, тільки на відміну від нацизму, прикрите маскою добра. Якщо прийняти за основу, що комунізм – це зло, тоді ностальгія Росії за радянськими часами

повинна служити, на думку поляків, тривожним дзвінком для Європи.

На противагу міфів про Росію як визволительку Європи, Польща активно підтримує міф паневропейської єдності, який ґрунтується на спільній історії та цінностях європейських держав, а в політиці проявляється у легітимації інтеграційних прагнень всіх європейських держав вступити в ЄС та НАТО. Цим міфом Росія, на відміну від України та Білорусі, витісняється за межі Європи як ворожа держава, якій не притаманні європейські цінності та історія якої не є вписана в загальноєвропейський контекст. Така політика Польщі робить з неї чи не головного ворога Росії на Європейському континенті, внаслідок чого Росія проводить активну кампанію на підтримку свого міфу і дискредитацію Польщі. Отже, російсько-польські конфлікти щодо недавньої історії є не просто дискусіями щодо минулого, а в першу чергу щодо теперішнього, бо на кону стоїть статус Росії як сильної європейської держави та статус визволительки Європи [6, с. 13].

«Війна історій» між Польщею та Росією проявляється не тільки в історичних дискусіях та в зовнішньополітичних стратегіях, але й у досить чітких символічних кроках польської та російської сторін. З польського боку до таких символічних дій можна віднести знесення пам'ятника маршалу Коневу в Кракові, яке є своєрідним підкресленням того, що поляки сприймають росіян не як визволителів, а як окупантів. Натомість, В. Пугін у 2005 році як компенсацію росіянам за скасування свята Жовтневої революції ввів у календар святкувань росіянина нове свято – День єднання Росії і призначив його на 4 листопада. В цей день святкується не що інше, як вигнання поляків з Росії 1612 року.

Отже, з вищенаведених аргументів можна дійти висновку, що причинами такої «війни історій» є, по-перше, ментальні відмінності обох народів та певні стереотипи, які сформувалися внаслідок зіткнень росіян та поляків у минулому, а, по-друге, політичні проблеми у стосунках двох держав, які ще більше загострюють розбіжності. На мою думку, політичної складової в цій «війні історій» набагато більше ніж ментальних відмінностей, хоча ментальні відмінності безперечно тісно пов'язані з політичною культурою владної еліти. Проте в Європі існує кілька непоганих прикладів примирення національних історій: між французами та німцями, німцями та поляками, поляками та українцями. Таке примирення, на нашу думку, має починатися з символічних жестів взаємного вибачення, яке виражається у формулі: «Пробачаємо! І просимо пробачення!». Звичайно, можна сперечатися наскільки ми несемо відповідальність за помилки минулих поколінь. Ми вважаємо, що в певному символічному сенсі все-таки несемо, якщо

ми: по-перше, відчуваємо себе приналежними до тієї чи іншої нації, а по-друге, якщо ми пишаємося героїчними вчинками наших предків, то мусимо також сміливо визнавати і їхні певні жорстокі дії, які не роблять їм честі. Ми не закликаємо до якихось загальнонаціональних акцій колективного каяття, швидше застерігаємо від сліпої героїзації та міфологізації нашої історії і закликаємо до сміливості визнання певних фактів, які часом не вписуються в національний наратив, де наші предки були такі добрі, а всі інші були такі погані. Вже сама сміливість цього визнання і свідчення правди і є своєрідним актом вибачення.

Проте для цього повинно бути, по-перше, бажання примирення, по-друге, сміливість визнати свої помилки. Тут можна провести паралель з християнською тайною сповіді, яка ґрунтується перш за все на визнанні своєї слабкості, сміливості визнання своїх помилок перед Богом та самим собою, а також бажанні позбутися цих помилок і бути прощеним задля кращого майбутнього. Якщо ж політики задля внутрішньої та зовнішньої легітимації своєї влади будуть ще більше поглиблювати історичні протиріччя, то завжди знайдуться історики, які будуть нехтувати моральними засадами та професійною етикою, догоджаючи примхам влади і роблячи професійну кар'єру. Такі історики будуть впливати на думку народу, особливу молоді частини цього народу, виховуючи підрастаюче покоління у ворожості та ксенофобії. О. Зайцев застерігає: «Патріотична інтерпретація історії дуже легко може перерости в мегаломанію і формування образу ворога із сусідів та співгромадян, які не поділяють цієї інтерпретації. Історики ангажовані в національну міфотворчість, поділяють відповідальність за розв'язання двох світових та безлічі локальних війн» [7, с. 11].

Тому ми всі: політики, історики та звичайне населення не повинні боятися визнати помилки минулого задля нашого ж майбутнього, бо історія твориться людьми, а як казали в давнину «*Erare humanum est*» (лат. «Людині властиво помилятися»).

Література:

1. Афанасьев Ф. Опасная Россия: традиции самовластья сегодня. – Москва: Издательский центр Российского государственного гуманитарного университета, 2001. – 431 с.
2. Буровский А. Крах империи: Курс неизвестной истории. – Москва: ООО Издательство АСТ, 2004. – 462 с.
3. Дубін Б. Забувати і повторювати: конструкція та репродукція влади // Критика. – 2007. – № 6.

4. Еткинд А. Уроки истории по Путину // <http://www.project-syndicate.org/commentary/etkind7/Russian>.
5. Жарков В. Ментальный камень преткновения. Неискусствоведческие наблюдения о фильме Анджея Вайды // <http://www.novpol.ru/index.php?id=1046>.
6. Журженко Т. Геополітика пам'яті // Критика. – 2009. – № 3-4.
7. Зайцев О. Скільки історій у Клію? // Критика. – 2009. – № 3-4.
8. Иванова О. Колективна пам'ять у регіональних виявах // Критика. – 2009. – № 3-4.
9. Липатов А. Россия и Польша: «домашний спор» или противостояние менталитетов? / Поляки и русские: взаимопонимание и взаимонепонимание. – Москва: ИНДРИК, 2000. – С. 17-29.
10. Лукас Е. Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії, і Заходу. – Київ: Темпора, 2009. – 488 с.
11. Мотиль О. Постваймарська Росія та виклик для Європи // Критика, № 6. – 2007.
12. О национальных образах прошлого. XX век и «война пам'ятей». Обращение Международного общества «Мемориал» // <http://www.novpol.ru/index.php?id=987>.
13. Рябов О. Поляки и русские в идентификационных стратегиях российской пропаганды первой мировой войны // <http://cens.ivanovo.ac.ru/olegia/polyaki-i-russkie-v-pmv.htm>.
14. Памятных А. Пленные красноармейцы в польских лагерях // <http://www.novpol.ru/index.php?id=498>.
15. Польско-русская война. Беседа с Янушем Тазбиром // Фокус, 16.07.2008 // <http://www.novpol.ru/index.php?id=1087>.
16. Прокоп Я. Антирусский миф и польские комплексы // Поляки и русские: взаимопонимание и взаимонепонимание / Сост. Липатов А., Шайтанов И. – Москва: ИНДРИК, 2000. – С. 30-38.
17. УКАЗ Президента РФ от 15.05.2009 N 549 О Комисии при президенте Российской Федерации по противодействию попыткам фальсификации истории в ущерб интересам России // <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=052421>.
18. Усовский А. Брат мой Каин // <http://www.rusidea.ru/?part=189&id=2496>
19. Dyskysja/Pamięć i polityka zagraniczna. – Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, 2006. – S. 79-90.
20. Lazari A. Musi to na Rusi // Pamięć i polityka zagraniczna. – Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, 2006. – S. 69 – 76.
21. Lazari A. Wzajemne uprzedzenia Polaków i Rosjan // Katalog wzajemnych uprzedzeń Polaków i Rosjan. – Warszawa, 2006. – S. 5 – 27.
22. Mazurkiewicz R. Główne idee polskiego sarmatyzmu // http://www.zsokowary.pl/jaroslaw_kotlinski/pliki/SARMATYZM.htm.